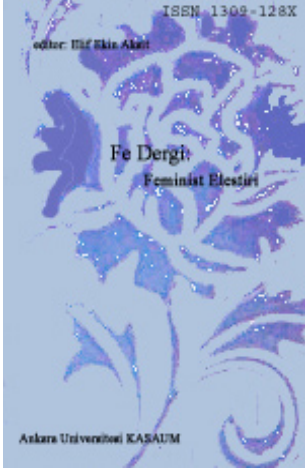

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 9, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

“Başkanlık için Wonder Woman!”: 2016 Amerikan Başkanlık Seçimleri, Hillary Clinton ve Feminist Gelecek
C. Akça Ataç

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 27 Aralık 2017

DOI: 10.1501/Fe0001_0000000190

Bu makaleyi alıntılanmak için: C. Akça Ataç, “Başkanlık için Wonder Woman!": 2016 Amerikan Başkanlık Seçimleri, Hillary Clinton ve Feminist Gelecek” *Fe Dergi* 9, no. 2 (2017), 81-94.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/18_7.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

“Başkanlık için Wonder Woman!”: 2016 Amerikan Başkanlık Seçimleri, Hillary Clinton ve Feminist Gelecek

C. Akça Ataç*

Bu çalışma, Amerikan siyasetindeki kadın başkan tartışmalarını, ilk ideal kadın başkan prototipi olarak sunulan çizgi roman kahramanı Wonder Woman'ın ortaya çıkış hikayesi ile feminizm tarihinin kesiştiği noktalar ekseninde, özellikle ikinci dalga feminist hareket bağlamında ele almaktadır. Bunu yaparken Wonder Woman'ın süper gücü olan hakikat ile feminist siyaset arasındaki ilişkiyi, ikinci dalga sürecinde patriyarkal siyasetin hakikatle verdiği en kötü sınavlardan biri olan Watergate Skandalı'nı da dahil ederek inceleyecektir. Wonder Woman'ın bir çizgi roman kahramanı olarak elde ettiği kurgusal adaylığa gerçek hayatta 2016 seçimlerinde ilk defa Hillary Clinton erişmiştir. Bu nedenle, öncelikle hakikate karşı tutumuna referansla, Clinton'ın avukatlıktan başkanlık adaylığına uzanan kariyeri feminist siyaset bağlamında ele alınacak, başkanlık kampanyasının başarısız olma sebepleri feminist gelecek için siyasal dersler çıkarmak amacıyla tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Wonder Woman, Hillary Clinton, feminist siyaset, Amerikan siyaseti, İkinci Dalga

“Wonder Woman for President!”: 2016 American Presidential Elections, Hillary Clinton and Feminist Future

This study seeks to partake in the female-president debates through the overlapping of the feminist history of the Second Wave and the creation of Wonder Woman, which was presented first as the ideal prototype for a female president. In doing that it will elaborate on the affinity between the turth, which is the super power of Wonder Woman, and the feminist politics with a particular reference on one of the patriarcha's worst tests on truth-telling, which is the Watergate Scandal. The presidential candidacy that Wonder Woman acquired in a fictional world was earned by Hillary Clinton in real life for the first time in history in 2016. For that reason, this paper will dwell on Hillary Clinton's career expanding from being a lawyer to becoming the first female presidential candidate of a major party with significant focus on her attitude towards the truth and truth-telling. The reasons why her presidential campaign has failed bear lessons of utmost importance for the feminist future.

Keywords: Wonder Woman, Hillary Clinton, feminist politics, American politics, Second Wave

Wonder Woman!
Wonder Woman!
Dünya sana artık hazır.
Ve gerçekleştireceğin mucizelere
[Hadi] bir şahini güvercin yap.
Savaşı sevgi ile durdur.
Bir yalancıya hakikati söylet.

Giriş: Siyasal Feminizm ve Kadın Başkan

İkinci dalga Amerikan feminizminin bir gün gerçekleşeceğine inandığı en büyük hayallerinden biri kadın başkandı. 1960lardan itibaren sokaklarda insan hakları, savaş karşıtlığı ve ırkçılıkla mücadele ile birlikte yürüten kadın hareketi bu hedefini, siyasetteki temsiliyet ve katılımın tam bir toplumsal cinsiyet eşitliğini yansıtacağı nihai bir zirve noktası olarak belirlemiştir. Çizgi roman kahramanı Wonder Woman bu zirveyi temsil edecek

* Doç. Dr. Çankaya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

kurgusal kadın kahraman olarak posterlerdeki yerini alırken 1972 yılında siyahi Shirley Chisolm'ın Demokrat Parti'nin başkan adayı olmak için öne çıkması yine bu döneme denk gelmiştir. Ancak daha tam olgunlaşmamış, vakitsiz bir girişim olarak toplumda karşılık bulmayan ve George McGovern'ın seçilmesiyle sonuçlanan adaylık yarışı, feminizm tarihinde sadece sembolik bir adım olarak yerini almıştır. Bununla birlikte Chisolm'ın adaylığını, Watergate Skandalı'nın ardından yalan söyleyerek kamuoyunu yanılttığı iddiaları ortaya çıkan Cumhuriyetçi başkan Richard Nixon'a karşı yarışmak için koymuş olması, feminist siyaset ve patriyarkal yalanlara karşı hakikatın peşinden koşan kadınlar ilişkisini güçlendiren bir örnektir. Kitlelerin insan kapasitesini doğrudan etkileyen bir yalan karşısında hakikati talep etmeleri, günümüz doğruluk komisyonlarının da gösterdiği gibi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyopolitik ve kültürel bir inşasıdır.

Amerikan siyasetinde Beyaz Saray'da geçerli olacak geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, erkekler için başkanlık kadınlar için *first lady*lik şeklinde bölüşülmüştür. Tarihteki bazı *first lady*ler kamusal alanda kadınlara biçilen geleneksel rolleri yıkacak kadar ayrıcalıklı olmuşlarsa da bu dikotomi bugüne kadar aşılammıştır. Örneğin bir Cumhuriyetçi olarak Betty Ford ve bir Demokrat olarak Rosalyn Carter ikinci dalganın 'onur meselesi,' anayasanın Eşit Haklar (*Equal Rights Amendment*) maddesinin yürürlüğe girmesi için büyük mücadele vermiş, Ford *first lady*lik görevlerini yakasında *ERA* yazan rozetle ifa etmiştir (Parry-Giles, 2014: 8). Böylece eril kamusal alan ile feminen özel alan arasındaki kesin ayrım zorlanmış ama ilerlemeci tüm adımlara rağmen aşılmamıştır. Beyaz Saray ve Amerikan siyasetine ait tarihsel ve geleneksel önkabul, davranış kalıbı ve tabuları önce *first lady*, sonra Senatör, Dışişleri Bakanı ve başkan adayı olarak yıkan isim Hillary Clinton'dır. 1993'ten 2016'ya kadar geçen çeyrek asırda Hillary, yalnızca Amerikan Birleşik Devletleri'nin (ABD) değil dünyanın konuştuğu, belki gerçekten de *Washington Post*'tan Carl Bernstein'in dediği gibi "dünyadaki en ünlü kadın" olmuştur (2008).

Hillary Clinton'ın feminist siyasetteki yeri tartışmaya açıktır; feministlerin kurduğu kadın başkan hayaliyle de örtüşmemektedir. Geçirdiği soruşturmalar, etik siyasetin önemli çıktılarında olan hakikate karşı özensiz tutumu ve ne geleneksel ne feminist bakış açıları tarafından makbul kabul edilen kişilik özelliklerinden dolayı nesillerin beklediği aday olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Ancak Hillary Clinton'ın ikinci dalga feminizm ile paralel gelişen kariyeri, siyasete bir feminist olarak katılmış olma iddiası ve sonunda bir büyük partinin başkan adayı olmayı başarması onu, ister istemez, ikinci dalganın 'çocuğu' yapmaktadır. Bu bakımdan Hillary Clinton ve 2016 Amerikan başkanlık seçimleri feminist siyaset açısından incelenmesi gereken bir 'ilk vaka' olarak ele alınmalıdır. Arkasındaki 200 yılı aşkın geçmişe rağmen kadın hareketinin hala hiç geçmediği ya da ilk defa geçiyor olduğu yollar bulunmaktadır. Bu yollarda önden giden kadınların rehberlik edecek ayak izleri henüz mevcut olmadığından buralardan ilk defa geçenlerin tökezlemesi ya da yanılması doğal olarak kabul edilmelidir. Aynı zamanda normatif düzeyde her zaman doğru, adil ve eşiti savunmaktan yana olsa da feminist siyasetin de uygulamada insana mahsus olan çelişki ve kusurdan azade olamayacağı malumdur. Bu iki bakış açısı ışığında Hillary Clinton'ın kariyeri ve 2016 başkanlık kampanyasının feminist gelecek için ne anlama geldiği üzerinde durulmaması Kadın Çalışmaları'nı feminist siyaset ve siyasi tarih bağlamında eksik bırakacaktır.

Bu çalışma, Amerikan siyasetindeki kadın başkan tartışmalarını, ilk ideal kadın başkan prototipi olarak sunulan çizgi roman kahramanı *Wonder Woman*'ın ortaya çıkış hikayesi ile feminizm tarihinin kesiştiği noktalar ekseninde, özellikle ikinci dalga feminist hareket bağlamında ele almaktır. Bunu yaparken *Wonder Woman*'ın süper gücü olan hakikat ile feminist siyaset arasındaki ilişkiyi, ikinci dalga sürecinde patriyarkal siyasetin hakikatle verdiği en kötü sınavlardan biri olan Watergate Skandalı'nı da dahil ederek inceleyecektir. *Wonder Woman*'ın bir çizgi roman kahramanı olarak elde ettiği kurgusal adaylığa gerçek hayatta 2016 seçimlerinde ilk defa Hillary Clinton erişmiştir. Bu nedenle, öncelikle hakikate karşı tutumuna referansla, Clinton'ın avukatlıktan başkanlık adaylığına uzanan kariyeri feminist siyaset bağlamında ele alınacak, başkanlık kampanyasının başarısız olma sebepleri feminist gelecek için siyasal dersler çıkarmak amacıyla tartışılacaktır.

"Başkanlık için Wonder Woman!"

İkinci Dünya Savaşı'nın kaçınılmaz başlangıcı yaklaştıkça süper güçleri ile dünyayı ve insanlığı kurtaracak kahramanların hayali de çizgi roman sayfaları içerisinde birbir hayat bulurlar. İlk defa 1938 yılında okuyucusu ile tanışan *Superman*'i 1939 yılında *Batman* takip edecektir. Ancak savaşın umulduğu kadar kısa sürmeyeceğinin anlaşılması ile birlikte siviller arasında yaşanan hayal kırıklığı süper kahramanlara da yansımış, kötülüğün ancak mevcut karakterlerden farklı bir güç tarafından yenilebileceği beklentisi ortaya çıkmıştır. İlk sayısı 1941 yılında yayımlanan *Wonder Woman*'ın çizgi roman okuyucuları arasında yarattığı coşku, böylesi bir beklentinin bir sonucu olarak görülmelidir. "Hakikat tanrıçası" olarak tasarlanan *Wonder Woman*, dönemin ruhu haline gelen

belirsizliğe, insanlığı aldatma girişimlerine ve belki de faşizm tarafından halka söylenen ‘büyük yalan’a karşı mutlak ve kesin ideallerle karşı duran ilk kadın kahramandır (Pitkethly, 2013: 834). *Wonder Woman*’ın süper gücü, kötücül güç odaklarının temsilcisi yalancı erkeklere hakikati söyletmektir. Karşısındaki anti-kahraman Aldatmalar Dükü (*the Duke of Deception*) Yalan Fabrikası adında bir propaganda şirketi işletmekte, burada çalışan kadın köleler de Dük adına “kumpas, yanılgi, kara propaganda, sahte reklam ve kişilik kamufleji” üreten Yalanmetre’yi çalıştırmaktadır (Lepore, 2014: 420). *Wonder Woman* zaman içerisinde İkinci Dünya Savaşı bağlamının ötesine geçerek ilerici feminist harekete ilham veren bir sembole dönüşecektir.

Wonder Woman’ın ABD’deki kadın hareketi ile ilişkisi sadece sembolik değildir. Tarihçi Jill Lepore, son kitabında *Wonder Woman*’ı Charles Moulton müstear adıyla yaratan, yalan makinasının mucidi psikolog Profesör William Moulton Marston (1893-1947) ile kadın üreme sağlığı ve özellikle doğum kontrolü konularında ülke çapında gönüllü ve bedelsiz hizmet sunan *Planned Parenthood* sivil toplum platformunun kurucularından Margaret Sanger (1879-1966) arasındaki tanışıklığı ve etkileşimi günışığına çıkarmıştır (Lepore, 2014: 294). 2011 yılında *New Yorker* için yazmakta olduğu ‘*Birthright*’ başlıklı makalesi için araştırma yaparken Lepore, Marston ile Sanger arasında Marston’ın sevgilisi Olive Byrne’in Sanger’ın yeğeni olması sebebiyle bir bağ kurar (The Economist, 2014). Lepore’a göre *Wonder Woman*, Sanger’in karakteri ve kadın hakları için verdiği mücadele temel alınarak yaratılmıştır. Kendisiyle yapılan bir röportajda Marston, *Wonder Woman*’ı yaratma sebebini “dünyayı yönetmesi gerektiğine inandığım yeni tür kadın için psikolojik propaganda” yapmak olarak açıklar (The Economist, 2014). Marston, kadın hareketi ile 1915 yılında Harvard Üniversitesi’nde öğrenci iken tanışmış; kadınları-kampüse girmeleri yasak olduğu için- gizlice öğrenci topluluklarının odalarına sokarak onların mesajlarının yayılmasını sağlamıştır. Sanger, *Planned Parenthood* ve kürtaj hakkı için verilen sert mücadelenin hikayesi ise ona kadınların “demokrasi, özgürlük, adalet ve eşit haklar” uğruna “kötülüğe, hoşgörüsüzlüğe, yıkıma, adaletsizliğe, acı çekmeye ve hatta hüzüne” karşı nasıl savaştıklarını anlatmıştır (Lepore, 2014: 211).

Marston’ın yarattığı iyilik savaşçısı kadın kahramanın süper gücünün hakikat olması onun kendi akademik çalışmalarıyla ilgilidir. Bir önceki nesil bilim adamları bunun için aralıksız çalışmış olmalarına rağmen Marston, henüz bir lisans öğrencisi iken sınıf arkadaşları ile birlikte kandırmanın fiziksel belirtilerini araştırırken yalan makinasını icat etmiştir (Bunn, 1997: 96). Marston’ın profesyonel ve kişisel görüşüne göre “özgürlük denen etik rejim” ancak “öz bilgi, öz sorgulama ve kişiye içkin bir hakikatin serbest bırakılması” sonucunda kurulacaktır (Bunn, 1997: 113). Yalan makinası da *Wonder Woman* da insanlığı kurtaracak böylesi bir rejimin hizmetinde olmak üzere kurgulanmıştır. *Wonder Woman*, bir yalan makinası kapasitesinde, köleler ve kötücül efendileri arasındaki tutsak eden bağı, acı hakikatin ortaya çıkmasını sağlayarak koparır (Bunn, 1997: 109). Ancak burada altını çizmek gerekir ki yine Marston’ın kişisel ve profesyonel ilgisi çerçevesinde *Wonder Woman*’ın boyun eğme-hükmetme dikotomisi içinde gelişen hikayeleri zaman içinde cinsel bir içeirik de kazanmıştır. Ne var ki Marston, kahramanının süper gücünden ayrı düştüğü anlarda erkeklere boyun eğmek durumunda kalmasının, gücünün zirvesinde olduğu ve hükmettiği anlardakinden farklı ele alınmaması gerektiği görüşündedir. Detaylarına bu çalışma kapsamında girmenin mümkün olmadığı derin bir özgürlük felsefesi tartışması içinde hükmetme kadar boyun eğme deneyiminin de özgürleşmenin bir parçası olduğunu iddia eder (Bunn, 1997: 95 ve 111). Bu iddia, *Wonder Woman*’ın bir feminist ikon olarak kabulündeki tartışmalı unsurlardan biri olarak kalacaktır.

Wonder Woman’ın ikinci dalga Amerikan feminizmine katılımı Gloria Steinem’in çıkardığı *Ms.* dergisinin 1972 yılında çıkan ilk sayısında “Başkanlık için *Wonder Woman*” sloganı ile kapakta yer alması ile olmuştur. Ancak Steinem’in *Wonder Woman* hayranlığı aynı hareket içinde yer aldığı bütün hemşireleri tarafından paylaşılmamış, *Kadınlığın Gizemi*’nin (*The Feminine Mystique*) ünlü feminist yazarı Betty Frieden, bu başlığın kadınlara süper güçleri olan ‘harika’ kadınlar olmayı dayatacağı iddiasıyla Steinem’i eleştirmiştir (Lepore, 2014 : 283-284). Aldığı eleştirilere rağmen Steinem hem 1980ler boyunca George Perez’in çizimiyle *Wonder Woman* maceralarının resimli öyküler şeklinde basılmasını sağlamış hem de derginin 40. yılını kutlayan özel sayısının kapağına yeniden *Wonder Woman*’ı yerleştirerek onun feminist mirasına sahip çıkmıştır (Kerr, 2014). *Wonder Woman Ms* dergisine toplam 3 kere kapak olmuştur. Steinem özellikle başkan Richard Nixon’ın Amerikan halkına yalan söylediği için istifa etmesi ile sonuçlanacak Watergate Skandalı’na karşı yazılarında *Wonder Woman* gibi hakikatin peşinden koşmuş ve kamusal alandaki bir büyük yalan ile mücadele etmiştir. *Wonder Woman*’ın ‘beyaz’ bir karakter olması 1970lerde yükselişe geçen ‘siyah’ feminizm tarafından benimsenmemesine yol açmış olsa da ikinci dalga feminizm ve ötesinde kadın başkan adayı tartışmaları bağlamında varlığı her zaman hissedilmiştir.

Hillary Clinton'ın 2016 başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti'nin adayı olması ihtimalinin ortaya çıkması ile birlikte *Wonder Woman* kültü de popüler kültürden gelerek feminist politika söyleminde yeniden görünürlük kazandı. Clinton'ın seçim kampanyasına paralel bir zamanlama ile *Wonder Woman* önce Birleşmiş Milletler'in (BM) 2030 yılına kadar tutturulması beklenen 'Küresel Hedefler'inin beşinci maddesi olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği'ni savunan büyükelçilerden biri oldu. Daha sonra Hollywood, kadrosu tamamen kadınlardan oluşacak bir *Wonder Woman* filminin müjdesini verdi. Ancak *Wonder Woman*'ın BM elçilik kariyeri sadece iki ay sürmüştü; Genel Sekreterlik'e sunulan 45.000 imzalı protesto dilekçesi, kahramanımızın dış görünüşü ve cinsel imalar içeren hikayeleri nedeniyle cinsiyet eşitliği sözcülüğüne uygun olmadığını iddia ederek bu girişimin sona ermesine neden olmuştur. BM sözcüleri dilekçeye verdikleri yanıtta *Wonder Woman*'ın "gerçek dünyada kendi hayatlarının kahramanı kadın ve genç kızları" güçlendirmek için seçildiğini ifade etmişlerse de protestolardan sonra bu seçimde ısrarcı olmamışlardır. Aynı esnada devam etmekte olan BM Genel Sekreter seçim sürecindeki yedi kadın adayın tamamının elenerek erkek aday Antonio Gueess'in seçilmesi, BM çatısı altında *Wonder Woman*'ın bile kaçamadığı topyekun bir kadın yenilgisi olarak yansıtılmıştır (New York Times, 2016). Bu yenilginin Clinton'ın seçim yenilgisinin hemen ardından gelmesi ise kadınların siyasetteki pozisyonlarını birbir kaybettiği ve *Wonder Woman*'ın süper güçlerinin bile bu gerileyişi engelleyemediği şeklinde yorumlanmıştır (Guardian, 2016).

İkinci dalga feministler tarafından 1970lerde başkan olmak için çağrılan *Wonder Woman* ile ABD tarihinin ilk kadın başkan adayı Hillary Clinton'ın 2016 yılında kesişen yolları feminist siyasetin özlediği ve hazırlandığı zaferle sonuçlanmamıştır. Başkan olma koşulları Amerikan anayasasının ikinci maddesinde yazılıdır ve son derece yalındır. Ancak başkan olmak isteyen bir kadın için tutturulması neredeyse imkansız, yazılı olmayan "en güç norm," "maskülinite"dir; bu normun varlığı Clinton'ın 2008 yılından beri yürüttüğü seçim kampanyaları sayesinde günışığına çıkmıştır (Horn Sheeler ve Vasby Anderson, 2013: 8). Muhtemel bir kadın başkanın gerçeğine kıyasla her zaman daha fazla tercih edileceği ve kadın adayların aday olarak kalma ihtimalinin ne kadar yüksek olduğu bu süreçten sonra öğrenilen önemli derslerden biridir (Horn Sheeler ve Vasby Anderson, 2013: 12). Barack Obama ve Clinton'ın yarıştığı 2008 başkanlık kampanyasından itibaren kadın başkan olgusu çizgi roman ve feminist dergiler bağlamından çıkarak aktif siyasetin bir parçası olmuştur; Clinton bu nedenle varlığı ve önemi asla yadsınamayacak bir kadın olarak siyasi tarihteki yerini almıştır. Ancak ilk kadın başkanın feminist bir başkan anlamına gelmeyeceği varsayımıyla Hillary Clinton'ın 2016 kampanyasının feminist bakış açısı ile ele alınması ve seçim yenilgisinin feminist gelecek için ne ifade ettiğinin tartışılması önemlidir.

Hillary Clinton ve Hakikat

Amerikan başkanı olması için fantastik bir çağrı yapılan ilk kadın *Wonder Woman*'ın süper gücü hakikat iken gerçek hayatta başkan olmaya en çok yaklaşan ilk kadın Hillary Clinton için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Tam tersine hakikati söyleme konusunda kötü niyetli değilse bile özensiz olması Clinton'ın siyasi hayatı boyunca, hepsinden aklanmasına rağmen, çeşitli soruşturmalar geçirmesi ile sonuçlanmıştır. Epistemoloji ve hakikat arayışı feminizmin ve feminist siyasetin temel taşlarından biri olmuştur (Laughton, 2000: 128). Bu bağlamda Marston'ın, dünyayı kurtaracak kadın kahramanının süper gücü olarak hakikati seçmesi bir tesadüf değildir. Patriyarkal güç odaklarının kamusal ve özel alanda dolaşımında tuttıkları yalan, yanlış ve eksik bilgi her zaman en çok kadınları vurmuştur. Kadınlar hem bilinmek hem bilmek için mücadele vermiştir (Laughton, 2000: 129-130). En basit ifadesiyle eğer "bilgi güç ise" tarihsel süreçlerde kadınlar bu güçten özellikle mahrum bırakılmıştır (Hartman ve Messer-Davidow, 1993: 206). Bu nedenle doğru bilinmek, doğru bilgiye sahip olmak ve doğru bilginin yayılmasına aracılık etmek feminist siyasetin önceliklerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ancak ilk kadın Amerikan başkan adayı olarak ortaya çıkan Hillary Clinton bu feminist önceliği kendisinden beklenildiği gibi gözetmemiştir. Clinton'ın başkanlık kampanyasında hakikat prensibinin ne derecede benimsendiğini incelemeyen önce ikinci dalga feminizmin Vietnam Savaşı ve Watergate Skandalı'na verdiği tepkinin epistemolojik çalışmalara nasıl bir katkı yaptığına bakılmasında fayda vardır.

1970ler ABD'de kadın hakları uğruna yapılan mücadelenin giderek büyüyen kitlesel bir nitelik kazanmasına şahitlik ederken siyasal arka planda Vietnam Savaşı ve Watergate Skandalı vardı. 1967 yılında totaliter rejimlerin söylediği 'büyük yalan'ların insan kapasitesine verdiği onulmaz zararı anlattığı 'Hakikat ve Siyaset' makalesi ile başlamakta olan bu yeni dönemin bir parçası olmadan habercisi olan Hannah Arendt'in 1971 tarihli 'Siyasette Yalan Söylemek' makalesi ise Vietnam Savaşı hakkında söylenen yalanları su yüzüne çıkaran Pentagon Belgeleri üzerineydi. Başkan Richard Nixon'ın muhalefete yönelik yasadışı dinleme ve mekan

dokunulmazlığı ihlali emirleri verdiği yalan söyleyerek reddettiği Watergate Skandalı'nın 1972 yılında patlak vermesi ile birlikte o esnada yükselişte olan kadın hareketinin yolu bir kere daha hakikat ve yalan tartışmaları ile keşişmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi Steinem *Ms.*'te Nixon'ın yalanlarını eleştiren yazılar yazmıştır. Ancak bu bağlamda gerçek bir epistemolojik katkı, iki Nobel ödüllü feminist Alva Myrdal'ın filozof kızı Sissela Bok'tan gelmiştir. Watergate Skandalı'ndaki yalan, Bok'un siyasal iktidarın hakikati söylemediği bir ortamın sosyal fayda yaratmadığını vurgulaması bir yana "insanlara yönelik her türlü zararın planlanması için" bulunmaz bir fırsat olduğu üzerine bir etik okuma başlatmasına neden olur (1978: 324). *Wonder Woman* bir filozof olsaydı hakikatin peşindeki önermesinde mutlaka yalanı da tarif ederdi. Bok da felsefe sözlüklerine girecek ilk yalan tanımını "bir ifade şeklindeki bilinçli aldatma mesajı" şeklinde kamuoyunun kullanımına sunmuştur (1978: 636-637). Bu konudaki çalışmalarını Watergate'in ötesine de taşıyan Bok, yine yalan söyleyen otoritenin karşısında doğruyu söyleyen sorumlu 'muhabir' (*whistleblower*) tanımını ilk yapan etik kuramcılarında olmuştur (1980). Bok'a göre "gizli olan her şey aldatmayı amaçlamaz [ama] aldatıcı her şey bir [hakikatin] gizlenmesine dayanır" (1978: 422). Bu nedenle bir hakikati saklayan gizlilik bireyi yanıltarak onun "akılcı seçimi"ni tehlikeye atar. Böyle bir ortamda birey bir tehdit unsurunu algılamaktan ve bu tehdit karşısındaki alternatiflerinin sonuçlarını doğru değerlendirmekten yoksun kalır (Bok, 1978: 425). Yalan söyleyen gücüne güç katarken yalan söylenen kamusal ve özel alandaki seçeneklerini kaybederek güçsüzleşir (Bok, 1978: 717-719). Mensupları bu şekilde aldatıcı mesaj ile hakiki mesajı birbirinden ayıramayan toplum nihayetinde çöker (Bok, 1978: 710-712). Bu nedenle yalan aracılığı ile aldatma insana yönelik, şiddetle aynı kategorideki, bir saldırdır; çünkü eğer aldatma girişimi amacına ulaşırsa aldatana karşısındakinin insan hakkını ihlal edecek bir güç verir (Bok, 1978: 422). Bok özellikle siyasal otoritenin bir tehlikeyi savuşturmak gerekçesi ile söylediği yalan durumlarında otoritenin giderek büyüyen aldatma eylemleri karşısında sözkonusu tehlikenin ne kadar küçük kaldığını başta Watergate olmak üzere tarihsel vakalar aracılığıyla analiz etmiştir. Aldatma eylemleri büyüdükçe kamusal alanda toplumsal refah ile doğrudan ilişkili güven duygusu büyük zarar görecektir. Bok'a göre "insana dair önemli ne varsa [ancak] güven ortamında yeşerecektir" (1978: 924). Bok'un özellikle kamusal alandaki güven duygusunun muhafaza edilmesinin önemini vurguladığı görüşleri feminist siyaset tarafından benimsenmiş ve vurgulanmıştır (Baier, 1997).

Bir gerçek hayat *Wonder Woman*'ı olarak Bok'un hakikat ve aldatma üzerine görüşleri feminist siyaseti etkilemiş olmasına rağmen feminizm temalı başkanlık kampanyası boyunca Hillary Clinton Amerikan kamuoyu tarafından hakikatten ziyade aldatma ile ilişkilendirilmiştir. Ancak Clinton'ın siyasi kariyerini zaten 'feminist olmadığı' gerekçesi ile feminist siyaset açısından değerlendirmeye baştan uygun görmemek eksik ve indirgemeci bir bakış açısı olacaktır. 1995 yılında Çin'deki Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'ndaki "kadın hakkı insan hakkıdır" (Parry-Giles, 2014: 21) sözünün bulduğu geniş yankı benzeri etkilerini feminist siyaset tarihinde yok sayamayacağımız Clinton'ın 2016 yılında Donald Trump'a karşı yürüttüğü başkanlık kampanyasındaki feminist unsurları gözardı edemeyiz. Feminist duruşunda, özellikle elektronik postalar meselesinde olduğu gibi hakikatin peşinde koşma adına önemli çelişkiler barındırıyor olsa da, Clinton'ın seçimi kaybetmesi ile birlikte feminist gelecek de kayda değer bir kayıp yaşamıştır. Epostalar meselesi ve feminist gelecek tartışmalarından önce Clinton'ın kendisine 'Hillary Faktörü' ya da 'Hillary Sorunu' lakabını kazandıran inişli çıkışlı, soruşturma ve skandallarla dolu siyasal hayatına odaklanmakta fayda vardır (Oles-Acevedo, 2012: 41). Bu odaklanmanın sonucunda karşımıza çelişki olarak çıkacak bazı durumlar yoz bir politikacı tavrından ziyade siyasette birey olarak varolma mücadelesi veren bir kadının tökezlerken yaşadığı imaj sorunları olarak da algılanabilecektir.

Hillary Clinton'ın Monica Lewinsky skandalında basına yaptığı açıklamada geçen "evlilik karmaşıktır" (Parry-Giles, 2014: 96) ifadesi teorisinin aksine pratiğinde hala acemi olan feminist siyasete de uyarlanabilir. Örneğin İsveç'in kendini açık bir şekilde feminist ilan etmiş hükümetinin dış politikada Donald Trump'ın patriyarkal kanun hükmünde kararnamelemlerini Twitter üzerinden hafife almaları küresel çapta onay almışken İran ziyaretinde başlarını örtmeleri aynı derecede eleştirilmiştir (Taylor, 2017). Patriyarkal siyasetin binlerce yıllık uygulama kuralları, alışkanlıkları ve emsalleri henüz feminist siyaset için mevcut olmadığı için bu 'karışıklık' halinin süreceği öngörülebilir. Feminist siyasetin karşı karşıya bulunduğu diğer bir güçlük ise, henüz kendi uygulamalarını çelişkisiz bir şekilde tanımlayıp yerleştirmeden küresel çaptaki siyasetin çoktan post-feminist evreye geçmiş olmasıdır. Burada post-feminizm, feminist hareketin kendi sürecini tamamladığı ve artık hem küresel hem yerel meseleler karşısında siyasal alakalılığını kaybettiği savı üzerinden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda post-feminist söylemler, paradoksal olarak feminist idealleri reddetmeyen ama bu ideallerin hayat bulduğu siyasal ve kültürel politikaların bilinçli bir şekilde aleyhine çalışan mekanizmalara dönüşmüştür (Horn Sheeler ve Vasby Anderson, 2013: 12) İlerideki bölümde alternatif ya da yanlış feminizm kapsamında bu durum

daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır. Hillary Clinton'ın başkanlık kampanyasının feminist kapasitesini incelediğimiz bağlama geri dönersek, seçim yenilgisinin post-feminizme karşı da bir yenilgi olduğunun ve derin çelişkilerine rağmen Donald Trump'ın karşısında feminist siyasetin bir temsilcisinin yarıştığına altını çizmek gerekir.

Yale Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Hillary Clinton'ın Washington'daki ilk işi, Watergate Skandalı yüzünden yargılanması devam eden Başkan Nixon'ın dosyasını hazırlayan Temsilciler Meclisi'ndeki Adalet Komisyonu'na bilgi toplayan ekibe katılmak olmuştur (Parry-Giles, 2014: 32). Diğer bir deyişle Clinton da kariyeri Watergate Skandalı ile kesişmiş kadınlar arasında yer almaktadır. Kocasını Bill Clinton'ın ilk başkanlık kampanyasının ardından Amerikan kamuoyu ile yakından tanışması ise BM'nin Dünya Kadın Yılı olarak ilan ettiği 1992'de gerçekleşmiştir. Ancak tarihteki diğer *first lady*lerden farklı olarak Hillary Clinton kocasının kine paralel ve eş ağırlıkta bir profesyonel özgeçmişe sahiptir ve geleneksel başkan eşi algısının çok dışındaydı. Hatta karı-kocanın bu profesyonel denklüklerini en iyi temsil eden ifadelerden biri Bill Clinton'ın Mart 1992'de bir kampanya konuşmasında yaptığı "birimizi alana öbürümüz bedava" şakası sayılabilir (Parry-Giles, 2014: 31). Hillary Clinton'ın bir *first lady* adayı için alışılmadık özgeçmişini Bill Clinton'ın rakipleri için de zengin bir eleştiri malzemesi kaynağıydı. Ağustos 1992'de Cumhuriyetçi Patrick Buchanan Hillary'nin 1974 yılında çocukların gerekli durumlarda ebeveynlerini dava edebilmeleri durumu lehine yazdığı makaleyi "Bu, sevgili dostlar, bu radikal feminizmdir" sözleri ile Amerikan kamuoyunun dikkatine sunmuştur (Parry-Giles, 2014: 31).

Hillary Clinton, kişilik ve duruş olarak da kocasını temsil etmek üzere ehlileşmemiş, tam tersine "dağınık, bazen patlayabilen ve çoğunlukla da siyaseten sarsak" tutumu ile "cesaret ve böbürlenme" arasında gidip gelen sözlerinin yarattığı etkinin kurbanı bir kadındı (Baker ve Chozik, 2014). Çok konuşkan olması ve bulunduğu ortamlarda kocasına kıyasla baskın karakter olarak öne çıkması, mevcut toplumsal cinsiyet önkabullerini ve başkanlık makamının temsil ettiği erkekliği kampanyanın daha ilk günlerinden itibaren zorlamıştır (Parry-Giles, 2014: 20). Kimine göre Hillary Faktörü ya da Sorunu kimine göre ise Hillary'nin "otantikliği" olarak adlandırılan bu karakter özelliği Bill Clinton'ın başkanlık kampanyasının yürütücüleri için üzerinde uğraşılması gereken bir mesele olarak kendini göstermiştir (Oles-Acevedo, 2012: 41 ve Parry-Giles, 2014: 37). Başkanlık kampanyası yürütücüleri ilk defa "nitrogliserinin siyasal muadili" denen bir *first lady* adayı ile karşı karşıya kalmışlardır (Parry-Giles, 2014: 49). Ancak Hillary'nin kamuoyu önünde daha az sorun çıkarması için ehlileştirildikçe otantikliğini kaybettiği gerçeği daha da büyük bir imaj sorunu olarak belirginleşecektir (Parry-Giles, 2014: 52). Eli kolu bağlandığı zaman süper gücünü kaybeden *Wonder Woman* gibi Hillary de içinden gelenler yerine kendine öğretilenleri söylemeye başladığında ona özgü gücünü yani otantikliğini kaybetmekteydi. Onu takip eden gazetecilere göre en otantik anları feminist duruşunu sergilediği zamanlardı (Parry-Giles, 2014: 25). Hillary Clinton'ı ehlileştirme süreci de çoğunlukla kendisine çizilen geleneksel toplumsal cinsiyet rolünün dışına taşıdığı vakalar, yani feminist 'an'ları için bir özür dileme maratonu şeklinde yürütülmüştür.

Kocasının Jennifer Flowers isimli bir gece kulübü şarkıcısı ile evlilik dışı bir ilişkisi olup olmadığını sorulduğu bir televizyon programında Hillary Clinton'ın verdiği "Biliyor musunuz ben burada Tammy Wynette gibi erkeğinin yanında duran bir küçük kadın olarak oturmuyorum. Buradayım çünkü onu seviyorum ve ona saygı duyuyorum ve onun atlattıklarını ve bizim birlikte atlattıklarımızı önemsiyorum. Ve eğer bu, insanlar için yeterli değilse, o zaman kahretsin, ona oy vermeyin," yanıtı kendisine yönelik ilk büyük çaplı tepkiyi tetiklemişti. Hillary bir süre sonra tepkileri göğüsleyebilmek için Kolorado'daki bir kampanya molası sırasında hem kızgınlıkla atıf yaptığı *Stand by Your Man* şarkısını söyleyen Wynette'den hem de Amerikan halkından özür dilemek zorunda kalmıştı (Oles-Acevedo, 2012: 36). Diğer bir vaka da çalışma hayatı ile ilgiliydi. Birbirine paralel gelişen meslek hayatlarında Bill Clinton'ın Arkansas Valisi olduğu dönemde Hillary Clinton da valilikle de iş yapan *Rose Hukuk Firması*'nda yüksek proföylü bir avukattı ve valilik ile ilgili davalara genellikle o bakmıştı. 1992 kampanyasında Clinton çiftinin karşısına çıkan etik sorulardan bir tanesi Bill Clinton'ın vali iken karısının maaşını arttırmak için valilik davalarını *Rose Hukuk Firması*'na gönderip göndermediği ile ilgiliydi. Hillary Clinton'ın bu soruya verdiği "Sanırım evde oturup kurabiye pişirip çaya misafir davet etmeliydim ama ben kariyerimi geliştirmeyi tercih ettim ki daha kocam kamu görevi üstlenmeden ben kendimi ispat etmişim," yanıtı kadının "yuva yapıcı" geleneksel rollerine saldırı olarak büyük tepki çekmişti (Oles-Acevedo, 2012: 36). Clinton'a diletilen özürlerin ikincisi de bu şekilde 'kurabiye pişirmeyi ve çaya misafir çağırılmayı' küçümsediği gerekçesi ile olmuştur.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi Hillary Clinton'ın dilediği her özür sonrası otantikliği eksilmekteydi. Bill Clinton'ın 1996 yılındaki ikinci başkanlık kampanyasının yürütücüleri Hillary'nin bu sefer de gittikleri her yerde “sadece kek, börek” hakkında konuşuyor olmasına engel olmaya çalışmışlardır. Ancak otantikliğinden taviz veren Hillary'nin geleneksel kadın rollerini benimsedikçe kocasının başkanlık kampanyalarının zayıf halkası olarak görülmekten o derece uzaklaştığı da bir gerçektir (Parry-Giles, 2014: 51). Bill Clinton'ın Kasım 1992'de başkan seçilmesinin ardından yağmurlu bir günde açık havada yaptığı teşekkür konuşmasında kocasının arkasında ona şemsiye tutan Hillary sonunda kendinden beklenen görüntüleri vermeye başlamıştı (Parry-Giles, 2014: 41). Başkan kocasının gözlerinin içine sevgi ve anlayışla bakan *first lady* imgesi böylece büyük bir tehlike atlattı ama ayakta kalmayı başarmıştı. Ne var ki, Bill Clinton'ın başkanlığının ilk yılında giriştiği sağlık reformunun başına Hillary Clinton'ı getirmesi bu imgenin bir ‘hasar kontrol’ mekanizması olarak sadece gerektiği zamanlarda parlatılacağını göstermiştir. Aynı anda hem geleneksel hem ilerici bir görünüm sergilemek durumunda kalan Hillary otantiklik olduğu kadar hakikatı temsil etme kapasitesinde de zayıf düşüyordu.

İlk defa bir *first lady*'yi 6 bakanın koordinatörü konumuna getiren sağlık reformu çalışmaları, Hillary'i de Beyaz Saray'ın başkan eşlerine ait Doğu Kanadı'ndan başkanlık ofislerinin bulunduğu Batı Kanadı'na taşıdı (Parry-Giles, 2014: 64-65). Yeniden 1992 kampanyasının ilk dönemindeki baskın ve gelenek dışı görünümüne bürünen Hillary Clinton adeta bir “eşbaşkanlık” yürütmeye başlamış, yavaş yavaş bir yetki ihlaline yol açmıştır (Parry-Giles, 2014: 58). Kariyerinin gereği olarak bağımsız bir hayat yaşamak isterken “kadının doğası ile çelişen güç arsız bir karakter” (Beasley, 2005: 224) sergilemekle suçlanan Hillary, verdiği bu imaj yüzünden alınan tüm kozmetik önlemlere rağmen hep bir “sorun” olarak kalacaktı. 1994 yılında ise Hillary Clinton'ın, yine Bill Clinton'ın Arkansas Valiliği döneminden kalma, bir arazi alımı ile ilgili uzulsüzlük yaptığı hakkında FBI soruşturma başlatır. Whitewater adıyla anılan skandal kapsamında Hillary 26 Ocak 1996 tarihinde yetkiyi kötüye kullanma gerekçesi ile büyük jüri önünde ifade veren ilk *first lady* olarak tarihe geçecektir. Soruşturmanın sonunda bir ‘uzulsüzlük’ tespit edilmemişse de dava ile ilgili kamuoyu tarafından ‘uygunsuz’ bulunan çok fazla unsur vardı (Oles-Acevedo, 2012: 37 ve 41). Bu uygunsuzluklar Hillary Clinton'ı yasa önünde mahkum edecek suçlar olmamasına rağmen etik açıdan bir kere daha büyük imaj sorunları yaratmıştır (Parry-Giles, 2014: 76).

Sağlık reformu ve Whitewater skandalının yol açtığı tepkilerden uzaklaşmak için Hillary Clinton 1995'den 1999'a uzanacak, Pakistan'dan Paraguay'a yaklaşık seksen ayrı durak kapsayacak bir dünya turuna çıkmaya karar verdi. Bu şekilde ikinci dalga feminizmin yükseliş günlerinde olduğu gibi hak temelli savunuculuk yapabileceği ve Amerikan dış politikasındaki insan hakları vurgusunu güçlendirebileceğini öngörmüştü. Ayrıca uzun vadede bu dünya turu Hillary Clinton'ın 2009 yılında atanacağı Dışişleri Bakanlığı için de uygun bir özgeçmiş geliştirmesini sağlamıştır (Parry-Giles, 2014: 94,102 ve 103). Ancak bu ziyaretler silsilesi içerisinde duraklardan birinin BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'na ev sahipliği yapacak Çin olduğunun öğrenilmesi üzerine Hillary anında yeniden Cumhuriyetçilerin ve medyanın hedefi haline geldi. Çin'in insan hakları sicilinin kötülüğü kendisine yöneltilen eleştirilerin ortak noktasıydı. Clinton'ın öne sürdüğü “ABD insan haklarını gerekirse Çin'deki bir konferansa gitmekle bile olsa savunmalıdır” gerekçesi kamuoyundaki tepkileri belli ölçüde göğüsledi (Parry-Giles, 2014: 103-104). Hillary Clinton'a geleneksel *first lady* görevlerini yerine getirdiği imajı verdiği için sempati kazandıran ve doğru bir stratejik hamle olduğu kısa zamanda anlaşılan dış ziyaretler, ne var ki, Kasım 1999'daki Ortadoğu ayağı ile bir kere daha aksayacaktı. Yaser Arafat'ın karısı Süha Arafat'ın zehirli gaz kullandığı için İsrail'i suçlayarak gözyaşları içinde yaptığı konuşmayı kulaklıktan dinleyen Hillary'nin konuşmanın bitişinde kalkıp Arafat'ı kucaklaması bir dış politika ihlali olarak bu sefer göğüslemesi güç, yeni bir tepki doğurdu. O sırada senatör adaylığını da açıklamış olan Clinton yine ‘özür’ dilerken Filistin'de sadece iyi niyet ziyaretindeki bir *first lady* olarak bulunduğunu dile getirmiştir (Parry-Giles, 2014: 149-150).

Bill Clinton'ın 1996 yılındaki ikinci başkanlık kampanyasında Hillary Clinton'ın karşısındaki diğer *first lady* adayının özgeçmişi siyasal başarı bakımından Hillary'ninkinin çok üzerindeydi. Elizabeth Dole hem Ronald Reagan hem George H. Bush'un başkanlıkları döneminde sırasıyla Ulaştırma ve Çalışma Bakanı olarak görev yapmıştı. 1996 seçim kampanyası başladığında da Kızıl Haç'ın yönetim kurulu başkanıydı. *CNN*, *first lady* adaylarını biraraya getirdiği 13 Ekim 1996 tarihli programın altbaşlığını bu yüzden ‘Onlar Kurabiye Pişirmiyor’ koymuştu. Ancak Hillary'nin konuşurken daha “iğneleyici” oluşu Elizabeth Dole'un değil onun feministliğinin, tabii ki olumsuz anlamıyla, önplana çıkmasına sebep oldu (Parry-Giles, 2014: 42-47). Hillary'nin ‘ehlileştirilme’ sürecinin tamamlanmadığı ortadaydı. Hillary Clinton'ın geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine bürünmeye en çok yaklaştığı an 1998 yılındaki Monica Lewinsky Skandalı'dır; aldatıldığı için üzgün, mahsun ama kocasının yanında duran sevgi dolu eş imgesini burada ilk defa kendiliğinden çizmiştir (Oles-Acevedo, 2012: 42). Ancak

bu olayda bile, her ne kadar geleneksel bir kadın tepkisi verdiği için kamuoyu tarafından sempati ile karşılanmış olsa da, ‘feminist güç arsızlığı’ nedeniyle yaptığı yurtdışı seyahatlerde kocasını ihmal ettiği de bu bağlamda dile getirilen eleştiriler arasında yer almıştır (Parry-Giles, 2014: 21).

Hillary Clinton’ın en önemli kişilik özelliğinin yaşadığı her skandaldan sonra kendini baştan yaratmak olduğu Amerikan kamuoyunda genel kabul görmüş bir olgudur (Oles-Acevedo, 2012: 42). Lewinsky Olayı’nın ardından da Hillary kendini, beklentinin aksine, geleneksel bir eş olarak değil, New York Senatörü olarak yeniden yaratmıştır. Geleneksele en çok yaklaştığı o geçici anın travması sona erince Hillary Clinton, yaklaşan Senato seçimlerinde adaylığını koymuş ve 3 Ocak 2001 tarihinde New York’tan senatör seçilmiştir. Böylece daha önce hiçbir *first lady*’nin yapmadığını yaparak erkek başkanlara ait ‘siyasal makam için seçim’ alanına geçmiştir. Bu nedenle Amerikan basınında kendisiyle ilgili, kendine bir “penis edindiği” imalı çok sayıda haber yapılmıştır (Parry-Giles, 2014: 176). *Time* dergisinden Joe Klein, Kasım 2009’da çıkan yazısında ise Barack Obama’yı Hillary’yi “hadım eden erkek” olarak sunar. Obama’nın Başkan Yardımcısı adayı olarak Demokrat Parti’den başkan olmak için birlikte yarıştıkları Hillary yerine arkadaşı Joe Biden’ı seçmesi Hillary’nin sadece Cumhuriyetçiler değil kendi partisi tarafından da ehlileştirilme sürecine tabi tutulduğu anlamına gelmektedir (Klein, 2009). Kendisine yönelik her türlü ‘terbiye’ girişimine rağmen Senatör Hillary Rodham Clinton 21 Ocak 2009 tarihinde Dışişleri Bakanı oluncaya kadar 409 adet yasa teklifi vermiş, bunlardan dördü Kongre’nin iki kanadından da geçmiş ve üçü yasalaşmıştır (Clinton, 2015). Bu haliyle Demokrat Parti’deki birçok erkek çalışma arkadaşından çok daha başarılı bir performans sergilediği kabul edilmelidir.

Hillary Clinton’ın 2016 başkanlık seçim kampanyasına gelinceye kadar Senatör ve Dışişleri Bakanı olarak geçirdiği sürece baktığımızda, hakikatle ilgili sicilinin elbette ki bir *Wonder Woman* beklentisini karşılamadığını görürüz. Tarihsel olarak kadının anaakım siyasete katılımı, her şeyden önce kendine özgü etik bakış açısı ile patriyarkal karar alma mekanizmalarını dönüştürmesi için istenmiştir (Parry-Giles, 2014: 57). Etkileyici bir sayıya ulaşmış olmasına rağmen hazırladığı yasa teklifleri Hillary’nin bu anlamda bir dönüşümü gerçekleştirmesine yetmemiştir. Kendisinin yasalaşması için oy verdiği Vatandaşlık Yasası (2001), Irak savaşı (2002) ve Wall Street Kefaleti (2008) gibi teklifler ise bir hakikatin ortaya çıkmasından ziyade patriyarkal otoritenin büyük yalanlar söylemeyi sürdürmesine aracılık etmiştir (Stout, 2008). Özellikle Irak müdahalesine verdiği onay 2008’de Demokrat Parti’nin başkan adayı olmak için yaptığı kampanyada karşısına sıklıkla çıkmış, 2016’daki kendi başkanlık kampanyasını başlatmadan önce de 2014 yılında bu tericihinden dolayı Amerikan kamuoyundan bir kere daha ‘özür’ dilemek durumunda kalmıştır (Haberman ve Chozick, 2015). Hillary’nin hakikat ile ilişkisinin özensiz oluşu ve özür dilemenin kendini ehlileştirmek için patriyarkal bir mekanizma olarak kullanıldığını fark etmesi; bu nedenle kariyerinin daha sonraki aşamalarında özür dilemek isteksiz davranması başkanlık için elini zayıflatmıştır. Ancak Hillary Clinton’ın siyasal krizlerle yüzleşme sırasında “inkar” olarak yorumlanan gecikme ve isteksizlikleri yanlış bir şey yaptığını düşünmemekten ve hatalı olmadığı halde özür dileyip durmak istememekten kaynaklanıyordu (Oles-Acevedo, 2012: 41). Whitewater Skandalı sırasında basının karşısına geçtiğinde neden işleri daha farklı yürütmediği sorulduğunda verdiği “Yapmalıydım, yapabiliirdim, yapacaktım...Ama işte yapmadım” yanıtı bu özelliğini gösteren yerinde bir örnektir (Safire, 1994).

2016 Başkanlık Seçimi ve Feminizm

Feminist siyaset tarafından 2016 yılı, Amerikan başkanlık seçimlerinde ilk defa, üstelik kendini feminist olarak adlandıran ikinci dalganın bağrında yetişmiş bir kadının adaylığından dolayı tarihsel bir dönüm noktası olarak sabırsızlıkla beklenmişti. İlk kurgusal başkan adayı *Wonder Woman*’ın da aynı yıl BM toplumsal cinsiyet eşitliği elçisi olması ve Hollywood’da yaklaşık 80 yıl sonra kendi adıyla kendi filmine kavuşmuş olması bu beklentiyle örtüşen gelişmelerdi. ABD’nin ilk kadın Dışişleri Bakanı Madeleine Albright ve *Wonder Woman*’ı ilk defa başkanlığa çağırın ikinci dalga feminizmin vitrin yüzü Gloria Steinem’in Hillary Clinton’ın başkan adaylığına açıktan destek vermesi yine bu bağlamda önemliydi. Albright Amerikan ordusunun başında bir kadın başkomutan olma ihtimalini “gerçek bir devrim” (Rappeport, 2016) olarak nitelendirirken Steinem ise Clinton’ın başkanlığını ABD’deki feminizm için kesinlikle “yardımcı” ama asıl hedefe giden uzun yolda doğal olarak “sadece bir adım” (Steinem, 2016) olarak değerlendiriyordu. Hillary Clinton’ın 2016 yılındaki Amerikan başkanlık seçimlerine Demokrat Parti’nin adayı olarak katılması ile ortaya çıkan ‘kadın başkan’ ihtimali ile birlikte siyasal feminizm en büyük hedeflerinden birine tarihinde en çok yaklaştığı anı tecrübe etmiştir. Ancak hem Clinton’ın feminizmindeki çelişkiler hem bir sonraki bölümde değinileceği üzere kadın hakları hareketinin küresel olarak post-feminizm referanslı zemin kaybediyor olması bu anın zaferle sonuçlanmasını engellemiştir.

İkinci dalga feminizmin içinde yetişmiş olan Hillary Clinton kadın hakları hareketine doğrudan dahil olmamışsa da hukukçu ve siyasetçi olarak kariyerini bu doğrultuda yönlendirmiştir. Özellikle Bill Clinton'ın 1992 başkanlık kampanyası sırasında yaşadığı güçlüklerin sebebi Hillary'nin feminist duruşunun eril gücü ve hegemonyayı desteklemek gibi unsurlar barındıran geleneksel *first lady* duruşu ile çelişmesidir (Oles-Acevedo, 2012: 35). Ancak feminizm ikinci dalgadan üçüncü dalgaya evrilirken Hillary Clinton'ın çelişkileri de başlamıştı. Bunların başında aynı cins evliliklere evliliğin dini bir merasim olduğu gerekçesi ile karşı çıkması ve evlilik yerine medeni birlikteliği savunması gelmiştir. 2008 yılında kendi Demokrat Parti başkan adaylığı kampanyasında bu tutumunda ısrar etmişken 2013 yılında aynı cins evliliklere artık karşı olmadığını beyan etmiştir. Vatansızlık Yasası, Irak Savaşı ve Wall Street Kefaleti'ne verdiği oylar, aynı şekilde, derin bir çelişki olarak görülürken *Wonder Woman*'ın ilham kaynağı Sanger'in kurucusu olduğu kadın doğum sağlığı sivil toplum kuruluşu *Planned Parenthood* için verdiği mücadelede ise tam bir feminist siyaset temsilcisiydi. Bütün bunlarla birlikte Hillary'nin yürüttüğü biri partisinin başkan adayı diğeri başkan adayı olmak üzere iki kampanya içinde feministlerce en samimi ve güvenilir bulunduğu an New Hampshire'da uğradığı bir restoranda kendisine “bu kadar işin altından nasıl kalkıyorsunuz, hepsini nasıl beceriyorsunuz” diye soran bir kadın seçmenine sarılarak ağlamaya başlaması olmuştur ('This One Moment,' 2015).

2016 başkanlık seçimlerine giden yolda Hillary Clinton'ın adaylığının feministliğini sorgulatan önemli olaylardan bir tanesi de Bingazi Soruşturması'dır. Hillary Clinton'ın Dışişleri Bakanlığı sırasında 2012 Eylül ayı boyunca Libya'nın başkenti Trablusgarp ve ikinci büyük şehri Bingazi'de büyük çapta ayaklanmalar ve saldırılar yaşanmıştı. Bu saldırılardan bir tanesi ABD'nin Libya'daki büyükelçiliğine yönelik ve dört elçilik çalışanı ile birlikte Büyükelçi J. Christopher Stevens'in da ölümü ile sonuçlanmıştı. Clinton'ın olay ile ilgili Amerikan kamuoyuna ve ölenlerin ailelerine yaptığı açıklamalarda hakikate karşı her zamanki özensizliği yine devreye girmiş, saldırının önce müslümanlık karşıtı bir videoya verilen anlık bir tepki olduğu açıklanmış, daha sonra ise saldırının uzun süredir planlandığı ortaya çıkmıştır. Hillary Clinton'ın Dışişleri Bakanı olarak çelişkili ve güven sarsıcı ifadeleri 8 Mayıs 2014 tarihinde Temsilciler Meclisi tarafından hakkında soruşturma açılmasına neden olmuştur ('What Did Hillary Clinton Tell,' 2016). Hillary Clinton, hakikat konusunda daha özenli ve tutarlı olsaydı açılmayacak bir soruşturmayı böylece yakında başlatacağı başkanlık kampanyası öncesi kendi kendinin üzerine çekmiştir. Bu nedenle Hillary'nin 2016 başkanlık kampanyası, bütün kampanyaların özünde bulunması gereken “hoşa gider olmak, seçmenin kendisiyle ilişkilendirmesi ve otantiklik” gibi unsurlardan yoksun başlamıştır (Baker ve Chozik, 2014).

Hillary Clinton'ın başkanlık kampanyasını Amerikan tarihinin en zor kampanyalarından biri haline getiren son olay, Bengazi Soruşturması'nı bile gölgede bırakan e-posta skandalıdır. 1972 yılında Nixon'ın Watergate Skandalı'nın ortaya çıkışında büyük rol oynayan *Washington Post*, Clinton'ın uygunsuz e-posta kullanımını da haberleştiren ilk yayın organlarından. Olay Hillary Clinton'ın kişisel *Blackberry*'sini Dışişleri Ofisi'ne güvenlik gerekçesi ile sokamayacağını öğrenmesinden sonra FBI'yı bilgilendirmeden, yardımcıları aracılığıyla ofisten telefonuna, telefonundan ofise bağlanması ile başlar. FBI açısından asıl güvenlik riski, *Blackberry*'nin Hillary Clinton'ın evinin bodrumundaki bilgi dağıtım ağına da bağlı olması ve yapılan ayarlamalardan sonra *top secret* Dışişleri Ofisi'ne, Dışişleri Bakanı'na ait bile olsa, korumasız bir dağıtım ağı aracılığıyla bağlanılabilmemesidir. Durumu FBI açısından daha da uygunsuz hale getiren ise Hillary'nin *Blackberry*'sini kullanarak yaptığı resmi e-posta yazışmalarında *State.gov* uzantılı adresi yerine telefonunda kayıtlı olan *clintonemail.com* uzantılı kişisel adresini kullanmış olmasıydı. Bu yazışmalardan bazılarını Amerikan ordusunun en yüksek rütbeli subayı, Merkez Komutanı General David H. Petraeus ile yapmış olması güvenlik açığını daha da büyütüyordu. FBI soruşturmasının sonunda Hillary Clinton'ın bu yöntemle toplam 62,320 e-posta yollamış/almış olduğu ortaya çıktı. Bunların yaklaşık yarısı resmi yazışma kategorisine girmektedir, 110 tanesi ise devlet sırrı niteliği taşıyordu (O'Harrow, 2016).

E-posta skandalı ve FBI soruşturması Amerikan kamuoyu için bir kere daha Hillary Clinton'ın ne zaman ve nasıl özür dileyebileceğine bağlanır. Hillary'nin ifadelerinin aksine FBI, evindeki dağıtım ağı üzerinden resmi yazışma yaptığını ve devletin arşivinde yer alması gereken bazı yazışmaları sildiğini tespit eder. FBI Başkanı James B. Comey'e göre Clinton'ın tutumu, bir kere daha, suç unsuru içermiyordu ama yapılan “son derece büyük bir dikkatsizlik”ti (Cillizza, 2016). Hillary Clinton'ın 1992 yılından beri geçirdiği tüm soruşturmalarda olduğu gibi, suç unsuruna rastlanmamasından sonra sıra yine soruşturmaya konu olan uygunsuzluk için özür dilenmesine gelmişti. Ancak beklenen özürün, danışmanların ısrarına rağmen, çok gecikmesinden Hillary'nin bir kere daha “yasaları çiğnemediği halde” özür dilemek durumunda kalmak istemediği anlaşılıyordu (Haberman ve Chozick, 2015). Dilediğinde ise hafife alan, dalga geçen bir hukukçu gibi

konuştugu gerekçesi ile özürü, bir kere daha, samimiyetsiz ve yetersiz bulundu (Cillizza, 2015). Tepkilerin bitmemesi üzerineyse, Ağustos 2015'teki bu özürden 1 ay sonra bir kere daha, kısa ve net “yanlıştı, üzgünüm” cümlesi ile özür dilemek zorunda kaldı (Haberan ve Chozick, 2015). Başkanlık seçimlerine 1 ay kala, Ekim 2016'da, Comey e-posta soruşturmasını bir kere daha açarak Clinton'ın kampanyasına ölümcül darbeyi vurdu. Soruşturmanın doğrudan Hillary Clinton'la ilgili olmadığı, kamuoyunun çok da ayırında olmadığı bir detay olarak kaldı.

Aslında 2016 başkanlık seçim sürecinin siyasal feminizm için bir dönüm noktası olacağı genel bir beklentiye hangi adayın feminizmi temsil ettiği konusunda bir görüş birliği mevcut değildi. Kimine göre Hillary Clinton'ın Demokrat Parti'nin başkan adayı olabilmek için yarıştığı Vermont Senatörü Bernie Sanders daha gerçek bir feministti. Sanders'in Sosyalizm eğilimli aktivist geçmişi, özellikle Wall Street karşıtlığı ve Hillary Clinton'ı sermayenin adayı olarak resmetmesi “milenyal feministler” olarak adlandırılan 90lar sonrası kuşağın kararında etkili oldu (Bordo, 2017). Geçirdiği soruşturmalar nedeniyle “güvenilirlik” bakımından yara alan Hillary, Sanders'la olan mücadelesinden sonra da özellikle “sevilirlik” bakımından çok puan kaybetti. Gloira Steinem bütün olumsuz soruların adaylar arasında sadece Hillary Clinton'a sorulması sonucunda Clinton'ın kampanyasının en nihayet “Richard Nixon'ın güvenilirlik seviyesine indiğini” ifade etmiştir (Steinem 2016). Cumhuriyetçi aday Donald Trump'a karşı Demokrat Parti'ye oy verenlerin sadece yüzde 33'ü Hillary Clinton'a oy vermiş olmaktan dolayı “mutluluk” duyması bu görüşü doğrular niteliktedir (Siede, 2016). Bernie Sanders kendisine feminist diyen bir adaydı; ancak Hillary'nin aksine ikinci dalga feminizmin talep ettiği yasa yapım süreçlerine dahil olmamış, *Planned Parenthood*'a herhangi bir sivil toplum platformu olarak yaklaşmış ve aktivizmi hiçbir zaman doğrudan feminist gündemle örtüşmemiştir (Bordo, 2017). Buna rağmen gençlerin feminist aday olarak Sanders'ı işaret etmesi feminist gelecek bakımından üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır.

Sonuç: Feminist Gelecek

2016 Amerikan başkanlık seçimlerini Hillary Clinton'ın kaybetmesi ile feminist siyasetin de kaybettiğini söylemek tam anlamıyla doğru olmayacaktır. Ancak ‘kadın başkan’ın ABD'deki ikinci dalganın en büyük hedeflerinden biri olması ve bu hedefe ikinci dalganın, doğrudan temsilcisi olmasa da, içinden yetişmiş ve siyasal feminizmin bazı tarihsel dönüm noktalarında aktör olarak bulunmuş Hillary Clinton'ın bu hedefe en çok yaklaşmış kadın olması onun kaybının belli ölçüde feminizmin kaybı olduğu gerçeğini tartışmaya açmaktadır. Beyaz kadın seçmenin çoğunluğunun, kadın hakları hareketinin ürettiği söylem ve politikaların karşısında duran Cumhuriyetçi Donald Trump'a oy vermiş olması, kendine Demokrat Parti çatısı altında yer bulmuş toplumsal cinsiyet eşitliği dayanışmasının çatırıyor olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte gençlerin siyasal feminizmin “dil ve davranış” üzerindeki takıntılı duruşunun suçlamak ve mahcup etmek için kullanıldığı ve gerçek bir diyalog kurulmasını engellediği görüşü de kampanyalar sırasında dile getirilen konulardan biri olmuştur (Chira, 2016). Bu bağlamda 2016 seçimlerinin ve ‘Hillary Faktörü’nün doğru okunması, feminist geleceğe yansımalarından dolayı büyük önem taşımaktadır.

Hillary Clinton'ın kaybetmesi ile feminizm kaybetmiştir; çünkü başkan seçilen Trump, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik, akla gelen her alanda açıktan ve bilinçli bir “misojenist” tutum sergilemiş ve bu tutum oyunun artmasında etkili olmuştur (Filipovic, 2017). Kadın hareketinin, özellikle kadın doğum sağlığı ile ilgili, tarihsel kazanımları, başkan olur olmaz imzaladığı ilk başkanlık kararnameleri ile telafisi çok güç fon kayıplarına uğramıştır. Göçmenler ve çevre hakkındaki yine kadın hareketinin öncelikleri ile çelişen kararnameler de yeni başkanlığın feminist siyaset karşıtı bir karakteri olacağını tüm dünyaya ilan etti. Trump'ın başkanlık yemini etmesinin hemen ardından, Amerikan tarihinin en büyük tek günlük protestosu olarak kayıtlara geçen ve 4.600.000 kişinin katıldığı tahmin edilen Kadınlar Yürüyüşü, nesillerin kazanımlarının bu kadar çabuk kaybedilmesi olasılığını protesto etmek için düzenlenmişti. Birinci dalgayı ikinci dalgaya bağlayan, Amerikan kadın hakları hareketinin sembol platformu *Planned Parenthood* da Trump'un başkanlığının ilk 100 günündeki fon kesintilerinden ve misojenist söylemden büyük yara almıştır. Böylece ABD'deki feminist hareket kendisi için belirsiz bir geleceğe doğru ilerlemeye başlamıştır.

Trump'ın başkanlığının önplana çıkardığı kadın algısı da feminizmin seçim sonrasındaki kayıp hanesine yazılmalıdır. Kadın hakları savunucularının yeni *first lady* Melania Trump'tan beklemedikleri açıklamayı karısı yerine kendi yapan Başkan Trump, “*first lady*”nin kadın meseleleri ve kadının güçlükleri hakkında çok güçlü hisleri olduğu”nu dile getirmiştir. Ancak *first lady*lik rolünü üstlenmeyeceği Beyaz Saray'a taşınmaktaki isteksizliği ile anlaşılan Melania Trump'tan ziyade Donald Trump'ın kızı Ivanka Trump, yeni başkanlığın kadın

prototipi olarak ortaya çıkmaktadır. İki kadın da “mükemmel” fiziksel görünüşleri, “ehlileşmiş” ve “çelişkiden uzak” tavırları ile patriyarkadan herhangi bir talepleri olmadan kamusal alandaki yerlerini almışlardır. Özellikle Ivanka Trump’ın çizdiği kendi işinin patronu, bağımsız ve kendi ayaklarının üzerinde duran kadın portresi bir yandan feminizmi andırırken diğer yandan babasının kadınlara zarar veren politikalarını aklayan bir maske oluşu feminizmin gelecekte alt(ernatif) feminizmle ya da *faux* feminizmle girişmek zorunda kalacağı mücadelenin habercisidir.

Yirmibirinci yüzyılın ilk 10 yılında feminist siyasetin, temsil bakımından olmasa da politika yapımına katılım ve kamu kaynaklarına erişim açısından bir duraklama ve belki de gerileme yaşamaya başladığı tartışılmakta olan bir konudur. Bu tartışmanın feminizm çalışmalarına yansıyan erken dönem örneklerinden biri Anita M. Superson ve Ann E. Cudd’ın derlemesidir (2002). Bu derleme içinde yer alan Martha Chamallas’ın makalesi feminist erişim ve katılımındaki duraklama, ya da gerilemenin, aslında bir “erkeklik krizi” olduğunu öne sürmektedir. Buna göre feminist hareketin 90larda vardığı noktadan daha öteye gitmemesi için, gereğinden fazla güç kaybettiğine inanan eril odakların başlattığı “çevreleme” süreci kadın hareketi için küresel yankıları da olan bir ‘kaybetme’ eğilimini tetiklemiştir (2002: 69-70). Böylece, 2016 Amerikan başkanlık seçimlerinde de gördüğümüz, “evde, işte ve ulus devlette” patriyarkanın tasvip ettiği geleneksel toplumsal rollere dönüş nostaljisi siyasetteki beklentileri de şekillendirmeye başlamıştır (Parry-Giles, 2014: 192). Patriyarkal nostalji hareketinin dışında kalan kadınlar, özel alanda olduğu kadar kamusal alanda da, Hillary Clinton’ın deneyimlediği gibi, terbiye edilip ehlileştirilirken içinde yer alanlar babasının Beyaz Saray’daki kıdemli danışmanlarından biri olarak atanan Ivanka Trump gibi ödüllendirilmektedir. Feminizm görünümündeki feminizm karşıtlığı, patriyarkanın milenyal siyasete damgasını vurmak için geliştirdiği araçlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Hillary Clinton 2016 Amerikan başkanlık seçiminde temsilci oylarını kaybetse de Amerikan tarihinde kaybeden bir adayın aldığı en yüksek halk oyunu almış; kadınların çoğunluğu ona oy vermiştir (Chira, 2016). Bu olgu gözönünde bulundurulduğunda feminizmin kaybettiği savından vazgeçmeden, siyasetin post-feminizm evresine de henüz erişmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Feminist siyasetin hiçbir zaman bu evreye indirgenmemesi için terim ve davranışlar üzerindeki ‘takıntısını’ hafifleterek, diyalog yoluyla kamusal alanda daha geniş katılımlı koalisyonlar arayışına girmesinde fayda vardır. İkiyüz yılı henüz aşan gelişme serüveni içerisinde feminizmin ikibin yılı kat kat aşan denenmiş, özümsemiş ve katmanlaşmış patriyarkal pratikler karşısında kendi pratiklerini oluştururken zorlanması doğal kabul edilmelidir. Özellikle Amerikan başkanlığı için yarışan bir kadının önünde başka bir örnek olmadığı için sergilediği çelişkileri de, bu sürecin doğası gereği, acımasızca yargılamamak ve anlamaya çalışmak feminizm gelecek için önem taşımaktadır. Bu bağlamda Hillary Clinton’ı, “filmi henüz seyretmedim ama içimden bir ses dünyayı korkunç bir uluslararası felaketten kurtarmak için savaştan sağlam, güçlü bir kadının tam benim tarzım olduğunu söylüyor,” (Overdeep, 2017) dese de, *Wonder Woman* gibi bir süper kahramanla kıyaslamak yerine, hataları ve hasletleriyle gerçek bir kadın siyasetçi olarak adil değerlendirmek daha yerinde olacaktır (Siede, 2016). Ancak bununla birlikte feminist siyasetin hakikatle arasını, teoride olduğu kadar pratikte de iyi tutması gereğinin bu kampanyadan alınan en önemli ders olduğu unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Arendt, Hannah. 'Lying in Politics: Reflections on the Pentagon Papers,' *The New York Review of Books*, 18 Kasım 1971. <http://www.nybooks.com/articles/archives/1971/nov18/lying-in-politics-reflections-on-the-pentagon-papers>. Erişim tarihi: 17 Haziran 2017.
- Arendt, Hannah. 'Truth and Politics,' *The New Yorker*, 25 Şubat 1967. <http://www.newyorker.com/magazine/1967/02/25/truth-and-politics>. Erişim tarihi: 17 Haziran 2017.
- Baier, Annette. 'Trust and Antitrust,' Diana Tietjens Meyers (der.), *Feminist Social Thought: A Reader*. Abingdon, Oxon: Routledge, 1997 içinde: 609-629.
- Baker, Peter ve Chozik, Amy. 'Hillary Clinton's History as First Lady: Powerful but not Always Deft,' *New York Times*, 5 Aralık 2014. <http://www.nytimes.com/2014/12/06/us/politics/hillary-clintons-history-as-first-lady-powerful-but-not-always-deft.html>. Erişim tarihi: 20 Haziran 2017.
- Beasley, M.H. *First Ladies and the Press: The Unfinished Partnership of the Media Age*. Evanston, IL: Northwestern University Press, 2005.
- Bernstein, Carl. *A Woman in Charge: The Life of Hillary Rodham Clinton*. New York: Vintage Books, 2008.
- Bok, Sissela. *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*. New York: Pantheon Book, 1978.
- Bok, Sissela. 'Whistleblowing and Professional Responsibility,' *New York Education Quarterly*, Cilt: 11 Sayı: 4, 1980: 2-10.
- Bordo, Susan. 'The Destruction of Hillary Clinton: Sexism, Sanders, and the Millennial Feminists,' *The Guardian*, 3 Nisan 2017. <http://www.theguardian.com/us-news/commentisfree/2017/apr/03/the-destruction-of-hillary-clinton-sexism-sanders-and-the-millennial-feminists>. Erişim tarihi: 27 Haziran 2017.
- Bunn, Geoffrey C. 'The Lie Detector, Wonder Woman and Liberty: The Life and Work of William Moulton Marston,' *History of the Human Sciences*, 1997, Vol 10 No:91: 91-119.
- Chamallas, Martha. 'The Backlash Against Feminist Legal Theory,' Superson ve Cudd (der.), *Theorizing Backlash* içinde: 67-86.
- Cillizza, Chris. '5 Mistakes Hillary Clinton Made in Her Latest E-Mail Press Conference,' *The Washington Post*, 19 Ağustos 2015, <http://www.washingtonpost.com/news/the-fix/Wp/2015/08/19/5-things-hillary-clinton-did-wrong-in-her-nevada-e-mail-press-conference>. Erişim tarihi: 27 Haziran 2017.
- Cillizza, Chris. 'Hillary Clinton's Email Problems Might Be Even Worse Than We Thought,' *The Washington Post*, 5 Temmuz 2016, <http://www.washingtonpost.com/news/the-fix/Wp/2016/07/05/hillary-clintons-email-problems-might-be-even-worse-than-we-thought/>. Erişim tarihi: 27 Haziran 2017.
- Clinton, Hillary Rodham. 'Hillary Rodham Clinton: Legislation,' *U.S. Congress*, 20 Ekim 2015, <https://www.congress.gov/member/hillary-clinton/C001041>. Erişim tarihi: 23 Haziran 2017.
- Filipovic, Jill. 'Melania and Ivanka's Plastic Feminism Cover Up Trump's Misogyny,' *CNN*, 23 Şubat 2017. <http://edition.cnn.com/2017/02/22/opinions/melania-and-ivankas-feminism-cover-up-opinion/index.html> Erişim tarihi: 29 Haziran 2017.

Haberman, Maggie ve Chozick, Amy. 'Hillary Clinton's Long Road to 'Sorry' Over Email Use,' *The New York Times*, 15 Eylül 2015. <http://www.nytimes.com/2015/09/12/us/politics/hillary-clinton-email-secretary-of-state.html>. Erişim tarihi: 24 Haziran 2017.

Hartman, Joan E. ve Messer-Davidow, Ellen. '“Who Wants to Know?” The Epistemological Value of Values,' Naomi Scheman (der.), *(En)Genderings: Constructions of Knowledge, Authority and Privilege*. New York: Routledge, 1993 içinde: 205-225.

Horn Sheeler, Kristina ve Vasty Anderson, Karrin. *Woman President: Confronting Postfeminist Political Culture*. Texas: Texas A&M University Press, 2013.

Kerr, Sarah. 'Wonder Woman: The Weird, True Story,' *The New York Review of Books*, November 20, 2014, <http://www.nybooks.com/articles/2014/11/20/wonder-woman-weird-true-story>. Erişim tarihi: 14.06.2017

Klein, Joe. 'Hillary's Moment,' *Time*, 16 Kasım 2009: 24-33.

Laugton, Rae. 'Feminism in Epistemology: Exclusion and Objectification,' Miranda Fricker ve Jennifer Hornsby (der.), *Women, Knowledge, and Reality: Explorations in Feminist Philosophy. Cambridge Companion to Feminism*. Cambridge: Cambridge University Press içinde: 127-145.

Lepore, Jill. *The Secret History of Wonder Woman*. New York: Alfred A. Knopf, 2014.

Oles-Acevedo, Denise. 'Fixing the Hillary Factor: Examining the Trajectory of Hillary Clinton's Image Repair from Political Bumbler to Political Powerhouse,' *American Communication Journal* 2012, Vol. 14 No: 1: 33-47.

O'Harrow, Robert Jr. 'How Clinton's Email Scandal Took Root' *The Washington Post*, 27 Mart 2016. https://www.washingtonpost.com/investigations/how-clintons-email-scandal-took-root/2016/03/27/ee301168-e162-11e5-846c-10191d1fe4ec_story.html?utm_term=.1160285d6162. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2017.

'One Less Woman in Politics: Wonder Woman Loses Job as UN Ambassador,' *The Guardian*, 13 Aralık 2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/12/wonder-woman-un-ambassador-gender-equality>. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2017.

Overdeep, Meghan. 'Hillary Clinton Says She Can Relate to *Wonder Woman* in Surprise Tribute to Elisabeth Banks,' *InStyle*, 14 Haziran 2017. <http://www.instyle.com/news/hillary-clinton-elizabeth-banks-crystal-lucy-awards>. Erişim tarihi: 30 Haziran 2017.

Parry-Giles, Shawn J. *Hillary Clinton in the News: Gender and Authenticity in American Politics*. Urbana, Chicago and Springfield: University of Illinois Press, 2014.

Pitkethly, Clare. 'Wonder Woman,' Duncan, Randy ve Smith, Matthew J. (der.), *Icons of the American Comic Book: From Captain America to Wonder Woman*. California: ABC-CLIO-LLC, 2013 içinde: 824-835.

Rappeport, Alan. 'Gloria Steinem and Madeleine Albright Scold Young Women Backing Bernie Sanders,' *The New York Times*, 7 Şubat 2016 <https://mobile.nytimes.com/2016/02/08/us/politics/gloria-steinem-madeleine-albright-hillary-clinton-bernie-snaders.html>. Erişim tarihi: 25 Haziran 2017.

Safire, William. 'On Language; Shoulda-Coulda-Woulda,' *The New York Times*, 15 Mayıs 1994. <http://www.nytimes.com/1994/05/15/magazine/on-langauge-shoulda-coulda-woulda.html>. Erişim tarihi: 25 Haziran 2017.

Siede, Caroline. 'To Find Hillary Clinton Likable, We Must Learn to View Women as Complex Beings,' *BoingBoing*, 15 Eylül 2016. <http://boingboing.net/2016/09/15/to-find-hillary-clinton-likable.html>. Erişim tarihi: 27 Haziran 2017.

Steinem, Gloria. 'For Feminism, A Clinton Win Would 'Be Helpful' but 'Only One Step,' ' *NPR*, 21 Ekim 2016. <http://www.npr.org/2016/10/21/498736729/steinem-for-feminism-a-clinton-win-would-be-helpful-but-only-one-step>. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2017.

Stout, David. 'The Wall Street Bail Out Plan, Explained,' *The New York Times*, 21 Eylül 2008. <http://www.nytimes.com/2008/09/21/business/21panda.html>. Erişim tarihi: 24 Haziran 2017.

Superson, Anita M. ve Cudd, Ann E. *Theorizing Backlash: Philosophical Reflections on the Resistance to Feminism*. New York and Oxford: Rowman&Littlefield, 2002.

Taylor, Adam. 'Sweden's 'feminist' government criticized for wearing headscarves in Iran,' *The Washington Post*, 13 Şubat, 2017. https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/02/13/swedensfeminist-government-criticized-for-wearing-headscarves-in-iran/?utm_term=.c6cef2abd66e. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2017.

'This One Moment Changed Hillary Clinton's '08 Campaign', *CNN*, 20 Nisan 2015. <http://www.cnn.com/2015/04/20/politics/hillary-clinton-new-hampshire/index.html>. Erişim tarihi: 26 Haziran 2017.

'UN Drops Wonder Woman as an Ambassador,' *New York Times*, 14 Aralık 2016. <https://www.nytimes.com/2016/12/13/world/un-wonder-woman-campaign.html>.

'What Did Hillary Clinton Tell the Families of People Who Lost Their Lives in Benghazi?,' *PolitiFact*, 9 Şubat 2016, <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2016/feb/09/what-did-hillary-clinton-tell-families-people-who-/>. Erişim tarihi: 27 Haziran 2017.

'Wonder Woman. A Bird, But Not a Plane: strange Roots of an American Icon,' *The Economist*, 2014 <http://www.Economist.com/news/books-and-arts/21634989-strage-roots-american-icon-bird-not-plane>.

Erişim tarihi: 29.11.2014